Over monitoring van het schone, het ware en het goede

Natuurbescherming is meer dan tellen en boekhouden, vindt Sander Turnhout, strategisch adviseur van SoortenNL en Radboud Healthy Landscape. Turnhout promoveerde in Nijmegen op natuurmonitoring en schreef het *Basisboek Veldbiologie*.

Tekst: **Sander Turnhout**

Geen land weet zoveel van zijn natuur als Nederland. We zijn een dichtbevolkt, welvarend land met een dicht wegennetwerk, dus landelijke tellingen zijn relatief makkelijk te organiseren. Maar al dat tellen leidt vooralsnog niet tot mooiere of betere natuur; want ook dit is waar: geen land ter wereld zorgt zo slecht voor zijn natuur als Nederland.

Dat ligt niet aan de betrokkenheid bij de natuur van individuele Nederlanders: die ligt in ons land namelijk heel hoog. Veel mensen zijn lid van 1 of meerdere natuurorganisaties en veel mensen zetten zich in als vrijwilliger door vele honderden uren te besteden aan veldwerk en/of herstelwerk. Ooit bedachten we daarvoor de vierslag tellers (SoortenNL), vertellers (IVN), herstellers (LandschappenNL) en de bellers (milieufederaties). Zonder iets af te doen, aan die anderen zijn de tellers heel belangrijk in het natuurbeleid; simpelweg omdat ons kennisniveau dankzij al die waarnemers zeer hoog is. Behalve drijfveren van zorg (bijdragen aan natuurbescherming) en verwondering (honger naar kennis) onder waarnemers, dragen spelelementen en technologie hier in belangrijke mate aan bij. Dat gaat verder dan "wie ziet het eerst"/"wie ziet het meest". Tellen geeft identiteit: je telt niet alleen vogels, je bent vogelaar. De tellerswereld zit barstensvol (sub)culturen en mooie verhalen van mensen.

Maar bij het huidige natuurbeleid valt juist de betekenisgevende context van de telling weg – en daarmee de liefde voor natuur in bredere zin. Dat is jammer. SoortenNL voert niet voor niets de slogan "alle soorten tellen mee", want in de praktijk – en zeker in het beleid – telt alleen wat geteld wordt. Er is geen Rode Lijst van regenwormen, geen soortbeschermingsplan voor een zwarte wegslak, laat staan voor platwormen als schele engerd en lugubere glijer. Sinds Rutte 1 beperkt het natuurbeleid zich tot "wat moet van Europa". Dat lijkt correct en efficiënt, maar als je niks méér en niks minder doet dan je wettelijke plicht, dan worden de "verplichte soorten", ooit bedoeld als indicatoren voor een ingewikkeld begrip als natuurkwaliteit, misbruikt als doelen. Maar met alleen de soorten van de vogel- en habitatrichtlijn heb je nog geen natuur. In de praktijk leidt de beperkte visie op natuur tot turbobeheer, zoals bij de Dommel waar enkele jaren geleden tientallen kilometers beek in één keer geschoond werden met vele zeldzame vissen als slachtoffer. Of tot het plaggen van heide om vegetatie te herstellen waarbij in de praktijk het bodemleven vernield wordt – bodemdiertjes worden immers niet geteld en tellen dus niet. Veel erger nog vind ik dat het verkeerde verhaal verteld wordt. Door de focus op de juridische verplichtingen, wordt het natuurbeleid uitgelegd als: "We begrijpen dat die natuur vervelend is, maar het moet nu eenmaal van Europa." Dankzij deze woordkeuze zijn we vergeten dat natuur de basis van ons bestaan vormt en dat natuur gezond, mooi en inspirerend is. Allemaal zaken die in ons natuurbeleid "niet tellen".

Sociaal proces

Tellen en inventariseren gaan vaak vooraf aan beschermen. In Oost-Brabant bijvoorbeeld leidde de vondst van een gladde slang 1 tot een kleine ruilverkaveling en tot aanpassing van beheer. Dat kon omdat de slangenwerkgroep Oost-Brabant vrijwilligers,

1 Gladde slang. (Foto: Jelger Herder)

beheerders, boeren en ambtenaren bij elkaar had gebracht. Prachtig, maar volgens het beleid hoefde dat allemaal niet: de gladde slang staat weliswaar op de habitatrichtlijn, maar er zijn in Oost-Brabant op De Peel na geen gebieden voor aangewezen. Voor de gladde slang is desondanks gelukkig veel tot stand gebracht, op natuurwerkdagen. Na gedane arbeid werd het wel en wee in de streek besproken bij een kratje bier. Zo zie je dat natuurbescherming een sociaal proces is, veel meer dan een boekhouding waarin je soorten afvinkt. Zo samenwerken is een bestuursvorm die ik graag "het barbecuemodel" zou noemen. Een nog weinig gezien voordeel van tellingen is dat er een gedeelde werkelijkheid kan ontstaan, waardoor alle deelnemers zich betrokken voelen bij de soorten en het gebied. Je moet tellingen natuurlijk statistisch en ecologisch goed opzetten, maar voor een zinvolle telling is meer nodig. Er moet altijd ruimte zijn voor organische groei: meer mensen, meer soorten, meer ideeën, meer doelen. De slangenwerkgroep Oost-Brabant zet zich ook in voor dagvlinders en grondbroeders, zoals de nachtzwaluw en behalve beheerders deden aan het gladde-slangenwerk ook boeren mee. Als je te ver meegaat in: "we doen (en monitoren) alleen wat moet", dan verlies je de verbindende capaciteit van een telling en wordt het een afrekening. Daarmee verdwijnt ook het schone, het ware en het goede – terwijl juist ook deze dingen samenkomen in de waarneming van "een heel gave soort", zoals een gladde slang. In Nederland hadden we ooit "Plan ooievaar", genoemd naar de doelsoort zwarte ooievaar, om de riviersystemen weer op orde te krijgen. Doorgaans beschouwen we dit als een van de grotere successen van de natuurbescherming. Maar de zwarte ooievaar zit er niet. Is het plan daarom mislukt? Wel doken er rivierrombouten op. Is het plan dan toch geslaagd? Dat kun je niet beantwoorden door een lijstje af te vinken. De terugkeer van de rivierrombout kan te maken hebben met kwaliteitsverbetering van het water, maar ook met klimaatopwarming. Is die terugkeer in het eerste geval goed, in het tweede geval slecht nieuws? Het kan ook dat we er 100 jaar lang overheen gekeken hebben, want niemand keek naar libellen in rivieren. Statistisch "krijgen we er geen trend uit", maar mensen blijven het proberen. Behalve wat er geteld wordt, telt ook dat er geteld wordt. Al die pogingen om het best beschikbare beeld te geven van wat er aan de hand is, zijn een formidabele manifestatie van liefde voor de natuur – en zo moeten we er ook mee omgaan. Want ook de liefde telt mee. ■